

**RUS DİLİ VE TÜRK LEHÇELERİNDE KALEME ALINAN KAYNAKLARIN
TÜRKİYE'DEKİ HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARINA KAZANDIRILMASI SORUNU**

**THE PROBLEM OF THE WRITTEN STUDIES IN THE RUSSIAN LANGUAGE AND TURKISH
DIALECTS BRINGING TO THE FOLKLORE RESEARCHES IN TURKEY**

**ПРОБЛЕМА ПОЛУЧЕНИЯ В ИССЛЕДОВАНИИ ФОЛЬКЛОР В ТУРЦИИ
ИСТОЧНИКОВ ОПУБЛИКОВАННЫХ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ И ТУРЕЦКИХ ДИАЛЕКТОВ**

Prof. Dr. Mehmet AÇA *

ÖZET

Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarının başlayıp gelişmesinde, Avrupa'daki halk bilimi çalışmalarının etkisi büyüktür. Avrupa'daki halk bilimi konulu çalışmaları, ilk dönemlerde, daha çok halk biliminin ne olduğu, halk bilimi kavramı içerisine nelerin dâhil edilmesi, alan araştırmasının nasıl yapılması, derlenen metinlerin yayımlanmasında nasıl bir yol izlenmesi ve türlerin neye göre belirlenmesi gerektiği gibi konular esasında izleyen Türkiyeli halk bilimciler, son on beş-yirmi yıl içerisinde, Avrupa ve Amerika'da geliştirilen halk bilimi kuram ve yöntemlerine daha fazla ilgi duymaya başlamışlar, İngiliz dilinde kaleme alınan kuram ve yöntem konulu çalışmaları hızlı ve sistemli bir şekilde Türkçeye kazandırmışlardır. Kuram ve yöntem konulu çalışmaların dilimize kazandırılması, Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarına yeni kavram, konu, yöntem ve bakış açıları kazandırmıştır. Avrupa ve Amerika'daki gelişmeleri, biraz geç de olsa, olması gerektiği gibi izlemeye başlayan Türkiyeli halk bilimcilerin, Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan geleneksel kültür konulu çalışmalar söz konusu olduğunda, aynı başarıyı sergileyemedikleri görülmektedir. Hâlbuki Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan geleneksel kültür konulu çalışmaların dilimize kazandırılması, ülkemizdeki halk bilimi araştırmalarına yeni malzemeler sunmanın yanı sıra, yeni kavram, konu, yöntem ve bakış açıları da kazandıracaktır. İşte bu nedenle, bu çalışmada, bir yandan Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan geleneksel kültür konulu çalışmaların dilimize neden yeterince kazandırılmadığı sorusu tartışılmış, öte yandan da bu eksikliğin hızlı bir şekilde giderilebilmesi adına önerilerde bulunulmuştur. Tartışma ve öneri sunumu aşamalarında, dilimize kazandırılması gereken geleneksel kültür konulu bazı çalışmalara da temas edilmiştir. Temas edilen çalışmaların önemli bir kısmının Rus dilinde kaleme alındığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler:

Halk bilimi çalışmaları, Rus Türkolojisi, Rus dili, Türk lehçeleri, tercüme.

* Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü – Balıkesir / TÜRKİYE

ABSTRACT

There is a great effect of European folklore studies on Turkish folklore studies from the beginning to the development. The folklore studying people from Turkey who had been following the European folklore studies in the aspects of the definition of folklore studies, the definition of what is included in it, the methods of the field research, the publishing methods of the compiled texts and the methods of defining genres, have been focusing the theories and methods of folklore studies in America and in Europe also have been bringing in theories and methods of English language in a fast and systematic way to the Turkish language for two decades. Bringing the new theories and methods in our language has been giving new perspectives, new subjects, new methods and new concepts to the reseaches of folklore studies in Turkey. Turkish folklorists who are following the developments in America and Europe as the way it has to be no matter it is late, same success can not be seen on them when it is the written studies in the Russian language and Turkish dialects. However bringing the written studies in the Russian language and Turkish dialects in our language will also help our folklore studies to gain new perspectives, theories, methods and concepts also new materials. That is why this paper argues why the written studies in the Russian language and Turkish dialects were brought in inadequately, on the other hand suggests ways to bring them in back again in an adequate way. Also this paper gets in touch with some traditional culture studies which need to translate to our language at the discussion and presentation of proposals. It has been seen that most of the studies touched here were written in Russian language.

Key Words:

Folklore studies, Russian Turcology, Russian language, Turkish dialects, translate.

РЕЗЮМЕ

Исследования Европейского фольклора играют важную роль в начале и дальнейшем развитии исследований фольклора Турции. В первое время европейские научные исследования больше фокусировались на том, что такое фольклор и из чего он состоит, как выполнять полевые исследования, мониторинг и какие пути распространения публикаций лучше всего. Основываясь на европейских и американских исследованиях о фольклоре, турецкие ученые в последние пятнадцать-двадцать лет стали проявлять большой интерес к теории и методологии фольклора, тем самым внося свой большой вклад в изучении этого вопроса. Изучение теории и методологии фольклора привнесло в Турецкую науку новые концепции, темы и методы. Наблюдая за развитием этого вопроса в Европе и Америке, Турецкие ученые не добились такого же успеха с русским языком и турецкими диалектами. Несмотря на то, что изучения русского языка и турецких диалектов могли бы стать плодотворной научной базой, которая бы привнесла в изучение фольклора нашей страны новые материалы, концепции, темы и методы. В данной работе рассматриваются те причины, по которым изучение русского языка и турецких диалектов не смогло в полной мере послужить развитию науки о турецком фольклоре, с одной стороны, и предложения по исправлению этой проблемы, с другой. В рамках обсуждения и предложения по исправлению ситуации, также были произведены некоторые

исследования. Значительная часть исследований были составлены на русском языке.

Ключевые Слова:

фольклористика, русская тюркология, русский язык, турецкие диалекты, перевод.

Dünyadaki Türkoloji araştırmalarına 20. yüzyılın başlarından itibaren ciddi anlamda dâhil olmaya başlayan Türkiye Türkolojisi, bugüne kadar bir hayli yol almış, Türkiye, Türkoloji araştırmalarının önemli merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Türkiye'deki Türkoloji çalışmalarına, alanımız gereği, halk bilimi ve halk edebiyatı açısından yaklaştığımızda, Ziya Gökalp, Mehmed Fuad Köprülü, Rıza Tevfik [Bölükbaşı] gibi isimlerin gayret ve çabalarıyla başlayan halk bilimi ve halk edebiyatı çalışmalarının Pertev Naili Boratav, Tahir Alangu, Orhan şaik Gökyay, Abdülbaki Gölpınarlı, Mehmet Kaplan ve şükrü Elçin gibi isimlerle onlar tarafından yetiştirilen İlhan Başgöz, Dursun Yıldırım, Umay Günay, Saim Sakaoğlu, Fikret Türkmen, Bilge Seyidoğlu, Abdurrahman Güzel, Muhan Bali gibi isimler tarafından sürdürüldüğünü görmekteyiz.

Kuruluşunda Ziya Gökalp, Mehmed Fuad Köprülü, Rıza Tevfik gibi isimlerin büyük katkıları olan Türkiye Türkolojisi, Avrupa bilim dünyasındaki gelişmeler ışığında yazılı geleneğin yanı sıra, sözlü geleneğe de önem vermeye başlamış, özellikle de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunu izleyen yıllarda, halk edebiyatı araştırmalarının ana malzemesini oluşturacak ürünleri yazılı ve sözlü gelenekten tespit etmeye, tespit edilenleri yayımlayıp incelemeye çalışmıştır. Batı bilim dünyasını yakından izleyen ve Avrupa ile Rusya'daki bilim çevrelerinde tanınmasını sağlayan önemli eserlere imza atan Köprülü ile onun tarafından yetiştirilen isimlerin çabaları sayesinde, halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri sadece derleme ve neşir konusundan çıkmış, akademik çalışmalara da konu olmaya başlamıştır. İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan Türkiyat Enstitüsü'nün başını çektiği halk edebiyatı konulu çalışmalarla Halk Bilgisi Derneği bünyesinde gerçekleştirilen çalışmaların, halk edebiyatı araştırmalarının bilimsel bir zemine taşınmasındaki rolü oldukça önemlidir. Köprülü'nün yetiştirdiği isimlerden Pertev Naili Boratav'ın başında bulunduğu Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halk Edebiyatı Kürsüsü, Türkiye'deki halk edebiyatı araştırmalarının akademik bir bakış açısıyla bilimsel bir zemine yapılmaya başlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Boratav'ın üniversiteden uzaklaştırılması ve anılan kürsünün kapatılmasıyla bir müddet sekteye uğrayan akademik çalışmalar, Mehmet Kaplan'ın Atatürk Üniversitesi'ne geçişiyle yeniden hız kazanmış, batıda geliştirilen bazı kuram ve yöntemler ışığında özellikle de masal ve halk hikâyesi alanlarında doktora düzeyinde önemli çalışmalar yapılmıştır. Atatürk Üniversitesi'nin yanı sıra şükrü

Elçin, Dursun Yıldırım, Umay Günay ve Abdurrahman Güzel gibi isimlerin yer aldığı Hacettepe Üniversitesi de halk bilimi araştırmalarının bilimsel anlamda gelişmesine ciddi anlamda katkıda bulunmuştur. Boratav döneminde halk bilimi araştırmalarının tek akademik merkezi olan Ankara Üniversitesi, ilerleyen yıllarda Nevzat Gözaydın ve Hasan Özdemir gibi isimlerle yeniden kervana katılmıştır. Ortadoğu Teknik Üniversitesi bünyesinde hizmet veren ve lisansüstü öğrenimini Amerika’da gören Seyfi Karabaş’ı da Türkiye’deki halk bilimi çalışmaları kapsamında anmak gerekir. Doktora çalışmalarını Mehmet Kaplan’ın danışmanlığında hazırlayan Saim Sakaoğlu, Fikret Türkmen, Umay Günay, Bilge Seyidoğlu gibi akademisyenler, Fransa ve Amerika gibi ülkelerde bulunarak batıda geliştirilen bazı halk bilimi kuram ve yöntemlerinin ülkemize aktarıp bu kuramlar esasında önemli çalışmalara imza atmışlardır. Benzer bir durum, Hacettepe Üniversitesi’ndeki halk bilimi kadrosu için de geçerlidir. Umay Günay ile Dursun Yıldırım’ın teşvik ve yönlendirmesiyle batıda yayımlanan halk bilimi konulu önemli yazılar, dilimize kazandırılmaya başlanmış, halk bilimi kuram ve yöntemleri konulu tartışmalara hız verilmiştir. Hacettepe Üniversitesi’nin batıdaki halk bilimi alanındaki gelişmeleri takip etme ve bu gelişmelerden Türkiye’deki halk bilimcileri haberdar etme misyonu, bugün de sürmektedir. Hacettepe Üniversitesi kökenli bazı akademisyenlerin Gazi Üniversitesi’ne geçişiyle birlikte, bu kervana Gazi Üniversitesi de katılmıştır. M. Öcal Oğuz’un yönetiminde yayımlanmakta olan “Millî Folklor” dergisi etrafında toplanan akademisyenler, Umay Günay ile Dursun Yıldırım’ın teşviki ve yönlendirmesiyle başlayan batıdaki halk bilimi alanındaki çoğu İngiliz dilinde yayımlanan çalışmaları izleme ve burada geliştirilen kuram ve yöntemleri Türkiye’deki halk bilimi araştırmalarına kazandırma görevini günümüze kadar başarıyla sürdürmüşlerdir. Fikret Türkmen ve Metin Ekici gibi alanın önemli isimlerine yer veren Ege Üniversitesi de halk bilimi kuram ve yöntemleri konulu son dönem tartışmalarına aktif bir şekilde katılmıştır. Hacettepe Üniversitesi ile Gazi Üniversitesi’nin üstlendiği misyon, ülkemizdeki batıdaki çalışmalar etkisiyle ortaya çıkıp gelişen halk edebiyatı ve halk bilimi çalışmalarının kuram ve yöntem eksikliğini büyük oranda gidermiştir. Ülkemizdeki halk edebiyatı çalışmalarının başladığı ilk dönemlerde de Avrupa’daki halk bilimi çalışmaları takip edilmiş, dilimize daha çok halk bilimi kavramı, halk biliminin kadroları ve halk bilimi ürünlerinin toplanması konularına tahsis edilen çalışmalar tercüme edilmiştir. Atatürk Üniversitesi’yle birlikte halk bilimi kuram ve yöntemleriyle ilgili çalışmalardan daha fazla haberdar olunmaya başlanmış, bazı önemli çalışmalar batıdan öğrenilen kuram ve yöntemler esasında hazırlanmıştır. Hacettepe Üniversitesi ile Gazi Üniversitesi’nin girişimleri sayesinde batıdaki kuram ve yöntem konulu çalışmaların büyük bir bölümü, Türkiye’deki halk bilimi uzmanlarının bilgisine sunulmuş, halk bilimi alanındaki çalışmaların batıda son dönemlerde geliştirilen

kuram ve yöntemler esasında yapılması ve halk bilimi alanıyla ilgili yeni bakış açılarının ortaya çıkması sağlanmıştır. Türkiye'nin UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"ne 2006 yılında imza atmasıyla birlikte, Türkiye'deki halk bilimi çalışmaları evrensel bir boyut da kazanmıştır. Bugün başta Hacettepe, Gazi, Ege ve Selçuk olmak üzere, Türkiye'deki pek çok üniversitede lisans ve lisansüstü düzeylerde okutulan, bu üniversitelerde görev yapan akademisyenlerce gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarla çok daha ileri bir düzeye çıkarılan halk bilimi ve halk edebiyatı araştırmaları, özellikle de son on beş-yirmi yılda sergilenen gayretler sayesinde, batıdaki halk bilimi konulu çalışmalarla kuram ve yöntem konulu tartışmalardan haberdardır. Batıdaki halk bilimi konulu çalışmalarla kuram ve yöntem tartışmalarından haberdar olması, Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarına, yeni yeni kavram, konu, yöntem ve bakış açıları kazandırmıştır. Temellerinin batıda atılması nedeniyle kavram, kadro, kuram, yöntem ve çalışma disiplini açısından batıyı izlemek durumunda kalan Türkiye'deki halk bilimi çalışmaları, sosyal bilimlerdeki üstünlüğü sürdüğü müddetçe Avrupa ile Amerika'yı izlemeye gelecekte de devam edecektir.

Peki, çalışma alanına Türkiye'nin yanı sıra Balkanları, Yakın Doğu'yu, Kafkasları, bütün bir Türkistan'ı, İdil-Ural'ı, Kuzey ve Güney Sibirya'yı da katan Türk halk bilimi, bu bölgelerdeki halk bilimi ve halk edebiyatı konulu çalışmaları ne kadar izleyebilmiştir? Mehmed Fuad Köprülü gibi önemli bir ismin yanında yer alan Abdülkadir İnan gibi bazı isimlerin gayret ve çabalarıyla Sovyetler Birliği bünyesinde yapılan Türkoloji (o dönemde Türkoloji kavramı Türk dili, edebiyatı, kültürü, tarihi ve coğrafyasıyla ilgili bütün çalışmaları kapsamıştır) çalışmalarını Türkçeye, başka bir deyişle Türkiye Türkçesine kazandırma gayretleri ne kadar sürdürülebilmiştir? "Milli Tettebbular", "Türk Yurdu", "Türkiyat Mecmuası", "Azerbaycan Yurt Bilgisi", "Ülkü", "Belleten", "Türk Hukuk Tarihi" gibi dergi ve mecmualarda yer alan Sovyetler Birliği bünyesinde yapılan Türkoloji çalışmalarıyla ilgili tanıtma ve değerlendirme yazılarıyla doğrudan tercümelere ne kadar devam edilebilmiştir? Yazdığı tanıtma ve değerlendirme yazıları ve yaptığı tercümelemlerle Sovyetler Birliği bünyesinde yaşayan Türk topluluklarının dilleri, tarihleri, kültürleri ve inançları üzerine yapılan ve Rus dilinde yayımlanan çalışmaları Türkiye Türkolojisinin bilgisi ve yararına sunan Abdülkadir İnan'ın elindeki bayrak neden devralınamamıştır? Neden 1800'lü yıllarda yayımlanan Türk halk edebiyatı ürünlerine yer veren bazı önemli çalışmalar Türkiye'de ancak 1900'lü yılların sonlarına doğru yayımlanabilmiştir? Sovyetler Birliği bünyesinde yaşayan Türk topluluklarının sözlü ve yazılı kültürleri üzerine Rus dili ve Türk lehçelerinde yayımlanan çalışmaları öğrenme ve öğretme girişimlerinin, neden Sovyetler Birliği'nin yeni bir yapılanma içerisine girdiği 1990'ların başına kadar neredeyse durduğu

sorusuna verilebilecek bazı makul cevapları (ya da ileri sürülebilecek bazı makul gerekçeleri) şöyle sıralayabiliriz:

1. II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın iki bloğa ayrılması ve Türklerin önemli bir kısmının Sovyet Bloğu'nda kalması nedeniyle Türkiye ile Türk Dünyası ilişkilerinin kesilmesi ve buna bağlı olarak Sovyetler Birliği bünyesinde yapılan Türkoloji çalışmalarından, batıda yayımlananların dışında, haberdar olunamaması, birinci elden kaynaklara ulaşamaması,

2. Rusça ve Türk lehçeleri ile söz konusu dil ve lehçelerin yazıldığı alfabelerin bilinmemesi,

3. Sovyetler Birliği döneminde yapılan çalışmaların Marksist kuramlar temelinde yapılmış olması ve Türkoloji alanında yapılan çalışmaların büyük oranda güvenilir çalışmalar olarak görülmemesi, vd.

Ortaya koyduğumuz olumsuz tablo, Türkiye'de Soğuk Savaş döneminde merhum İbrahim Bozyel ile Yavuz Akpınar'ın yönetiminde 1982 yılında yayımlanmaya başlanan "Kardeş Edebiyatlar" dergisinin Türkiye dışı Türk topluluklarının sözlü ve yazılı edebiyatlarına yönelik aktarma ve tercüme çabalarını görmezden geldiğimiz anlamına gelmemelidir.¹ Soğuk Savaş döneminde Türkiye Türkolojisine önemli hizmetlerde bulunan derginin doksanlı yıllarda yayın hayatından çekilmek zorunda kalması da üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur.²

Abdülkadir İnan'la başlayan ve bir ara "Kardeş Edebiyatlar" dergisiyle canlandırılan Rus dili ve Türk lehçelerinde yayımlanan Türkoloji konulu çalışmaları tanıtmayı, değerlendirmeyi ve Türkiye Türkçesine kazandırmayı amaçlayan girişimlerin Soğuk Savaş döneminde sekteye uğraması, yukarıda sıraladığımız makul gerekçeler göz önünde tutulduğunda bir dereceye kadar anlaşılabilir. Peki, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı ya da yeni bir yapılanma sürecine girdiği, Komünizmin Rus deneyiminin resmen iflas bayrağı çektiği 1990'ların başından bugüne kadar yaşanan yetersizlik için hangi gerekçeler ileri sürülecektir? Neden Türk Dünyası ile ilişkilerin daha kolay kurulabildiği 1991'den 2011 sonuna kadar, başta Abdülkadir İnan olmak üzere, Sibiryalı Türkleri üzerine çalışma yapan araştırmacılar tarafından zaman zaman yararlanılan ve bir nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'ne 1965'te giren V. İ. Verbitskiy'in "Altayskie İnorodtsı Sbornik Etnografiçeskih Statey i İzl'dovanıy" (Moskva 1893) adlı kitabı, G. N. Potanin'in "Vostoçniye Motivi v Srednevekovom Yevropeyskom Epose" (Orta Çağ Avrupa Destanında Doğu Motifleri) (Moskva 1899) adlı eseri³, V. Uspenskiy ile V. Belyayev'in 1928 tarihli "Turkmenskaya Muzıka" adlı eserleri⁴, S. V. Yastremskiy'in "Obraztsı Narodnoy Literaturı Yakutov" (Leningrad 1929) adlı eseri, V. M. Jirmunski'ın H. T. Zarıfov ile birlikte hazırladığı "Uzbekskiı Narodniı Geriçeskiı Epos" (Moskva 1947) adlı kitabı, İ. V. Puhov'un "Yakutskiı Geriçeskiı Epos Olonho-Osnovnie Obrazı"

(Moskva 1962) adlı eseri, *G. U. Ergis*'in "Oçerki po Yakutskomu Folkloru" (Moskva 1974) adlı eseri, *Ş. Guyliyev*'in 1985 tarihli "İskusstvo Turkmenskikh Bahşi (Osnovı Muzikalno-Poetiçeskogo Stroeniya)" adlı kitabı⁵, *Andrey Markoviç Sagalayev*, *İ. V. Oktyabrskaya*, *E. L. L'vovo*, *M. S. Usmanova*'nın üç ciltlik "Traditsionnoe Mirovozzrenie Tyurkov Yujnoy Sibiri"⁶ (Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri) (Novosibirsk 1988, 1989, 1990) adlı çalışmaları, yine *Andrey Markoviç Sagalayev*'in Ural-Altay mitolojisini semboller ve arketipler açısından ele aldığı "Uralo-Altayskaya Mifologiya. Simvol i Arhetip"⁷ (Novosibirsk 1991) ve "Altay v Zerkale Mifa" (Novosibirsk 1992) adlı kitapları, 2010 yılında vefat eden Yakut bilim adamı *N. A. Alekseyev*'in "Şamanizm Turkoyazıçnıh Narodov Sibiri"⁸ (Türk Dilli Sibirya Halklarının Şamanizmi) (Novosibirsk 1989) adlı eseri, *V. N. Basilov*'un "İzbranniki Duhov"⁹ (Moskva 1984) (Ruhların Seçtikleri) ve "Kult Svyatih v İslame"¹⁰ (Moskva 1970) adlı kitapları, *E. M. Meletinskiy*'in "Poetika Mifa"¹¹ (3. b., Moskva 2000) adlı 408 sayfalık çalışması dilimize çevrilip halk bilimi araştırmalarının hizmetine sunulamamıştır?

Yapılamayanları söyleyerek, *Wilhelm Radloff*'un meşhur "Proben"inin 1866, 1868, 1896 ve 1899 tarihli ciltlerini Türkiye'de 1998¹², 1999¹³ ve 2010¹⁴ yıllarında, yine Radloff'un "Proben"inin 1885 tarihli beşinci cildinde yer alan "Manas" destanını 1995¹⁵ yılında, Hakas bilim adamı *N. F. Katanov*'un bazı önemli çalışmalarını 2000¹⁶ ve 2004¹⁷ yıllarında, *V. L. Seroşevskiy*'in 1896 tarihli "Yakuti. Opit Etnografiçeskogo İssledovaniya" adlı eserini 2007¹⁸ yılında, *A. V. Anohin*'in 1924 tarihli "Materialı po Şamanstvu u Altaytsev, Sobranie vo Vremya Puteşestviy po Altayu v 1910-1912 gg" eserini bir bütün halinde 2006¹⁹ yılında, Stalin "repressiyası"nın kurbanlarından *Gavril Vasilyeviç Ksenefontov*'un 1928-1929 yıllarında yayımladığı çalışmalarını 2011²⁰ yılında, meşhur Rus folkloristi *Vladimir Propp*'un 1928 tarihli "Morfolojiya Skazki" adlı kitabı ile "Folklor Literature İstoriya" adlı kitaplarını 1985²¹ ve 1998²² yıllarında, *Yuri M. Sokolov*'un 1938 tarihli kitabını 2009²³ yılında, Şor bilim adamı *A. İ. Çudoyakov*'un 1995 tarihli "Etyudi Şorskogo Eposa" adlı eserini 2007²⁴ yılında, *V. M. Jirmunskiy*'in Manas, Alpamış, İdige gibi destanları kapsamlı bir şekilde ele almanın yanı sıra Dede Korkut Kitabı, tarihi belgelerin ışığında Nogay kahramanları, Orta Asya'daki destan anlatıcısı, Türk halk nazmı-şiiri ve "kahramanlık masalı" gibi konular üzerinde duran ve Türk destan araştırmalarının en önemli kaynaklarından olma özelliği taşıyan 1974 tarihli "Tyurkskiy Geroiçeskiy Epos"²⁵ adlı eserini 2011²⁶ yılında, *L. P. Potapov*'un Altay Şamanizmi araştırmaları için büyük öneme sahip olan "Altayskiy Şamanizm"²⁷ (Leningrad 1991) adlı eserini 2012 yılında, *Şamil Cemşidov*'un 1977 tarihli "Kitabi Dedem Gorkud"unu 1990²⁸ yılında, Kazak bilim adamı *Şäkir İbrayev*'in 1993 tarihli "Epos Älemi" adlı eserini 1998²⁹ yılında, Azeri bilim adamı *Kamal*

Abdulla'nın 1991 tarihli "Gizli Dede Gorkud"unu 1995³⁰ ve 1997³¹ yıllarında, *Kamil Veliyev'in* 1984 tarihli "Destan Poetikası" adlı kitabını 1989³² yılında, *Celal Beydili'nin* 2003 tarihli "Türk Mifoloji Sözlüğü" adlı eserini 2005³³ yılında dilimize kazandıran Türkiye Türkolojisinin çabalarını görmezden gelmek gibi bir amacımız olmadığını belirtmek isteriz.

Türkiye'de lisans öğrenimini Rus Dili ve Edebiyatı bölümlerinde yapıp da Rus dilinde kaleme alınan Türkoloji konulu çalışmaları tanıtıp bazılarını da dilimize kazandıran iki ismi de, Türkiye Türkolojisinin Türkiye dışındaki Türkoloji konulu çalışmaları takip etme çabaları kapsamında anmak gerekir. Bunlardan birisi, Attila Bağcı'dır. Bağcı, bir yandan, N. F. Katanov'un bazı önemli çalışmalarını Rusçadan dilimize tercüme ederek "Türk Kabileleri Arasında" (Kömen Yayınları, Konya 2004) adıyla yayımlamış, diğer yandan da G. V. Ksenofontov'un 1928-1929 yıllarında yayımladığı çalışmalarını, 2011 yılında "Yakut Şamanlığı" (Kömen Yayınları, Konya 2011) adıyla kitap formatında Türkiye Türkolojisinin hizmetine sunmuştur. Lisans öğrenimini Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlayıp da lisansüstü çalışmalarını halk bilimi alanında yapan Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü öğretim üyesi Dr. Muvaffak Duranlı ise, yaptığı telif çalışmaların yanı sıra, tercüme, değerlendirme ve tanıtımları³⁴ ile de Türkoloji ve Türk halk bilimi araştırmalarına katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Doksanlı yılların başından bu yana Türk topluluklarının sözlü edebiyat ürünlerini Türkiye Türkçesine aktaran ve bu ürünleri inceleme amaçlı çalışmalar yapan Türkiyeli halk bilimcilerin, eski Sovyetler Birliği bünyesinde yapılan temel çalışmaları Türkiye'deki halk bilimci çevrelerin bilgisi ve hizmetine sunma konusunda biraz daha gayretli olması gerektiği, bu alanda hizmet veren herkesin ortak düşüncesidir. H. Koroglu³⁵ ile Şakir İbrayev'in³⁶ Oğuz kahramanlık destanları konulu kitaplarını dahi henüz dilimize kazandıramadığımız, Türk topluluklarının geleneksel kültürleri üzerine hazırlanan doktora tezlerinin çoğundan haberdar olmadığımız, Rus dili ve Türk lehçelerinde yayımlanan dergilerde yayımlanan önemli bilimsel makaleleri³⁷ Türkiye'deki bütün halk bilimcilerin hizmetine sunamadığımız gerçeği göz önünde tutulduğunda, yetersizliğin nedenlerini sorgulamak ve neler yapılması gerektiği konusunda önerilerde bulunmak kaçınılmaz hale gelmektedir.

Türkoloji araştırmalarının en önemli merkezlerinden olan Türkiye'de artık Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan kaynaklara ulaşamama ve Türk lehçelerini bilmeme gibi mazeretlerin arkasına sığınmak mümkün değildir. Diğer dillerin yanı sıra, Rusça bilgisine de ihtiyaç duyan Türkiye Türkolojisi, bu sorununu henüz aşabilmiş değildir. Türk lehçelerinde yayımlanan kitap ve makalelerden, Türkiye Türkçesine aktarılmamış olsalar bile, yararlanabilecek bir durumda olan halk bilimcilerimizin, halk bilimi alanında çalışıp da Rusçaya

vakıf olanların yapacakları tercümelere ihtiyacı vardır. Türkiye dışındaki Türk topluluklarından olup da Türkiye’de görev yapan akademisyenlerle yine ülkemizde lisansüstü eğitim görenlerden, bir iki üniversite ve enstitü dışında, yeterince yararlanamadığımız da bir gerçektir.³⁸ Akademik yükselme adına yoğun bir şekilde telif eser üretme çabası içerisinde olan halk bilimciler, vakıf oldukları Türk lehçelerinde kaleme alınan önemli kitap ve makaleleri Türkiye Türkçesine aktarmak için yeterince zaman ayıramamakta, yapılan aktarmalar, Türkoloji konulu aktarmalara da yer veren bir kaç derginin dışında, alanla ilgili süreli yayınlarda yer bulamamakta, yine bir iki yayınevinin dışında, özel yayınevleri, Türk lehçelerinden yapılan kitap aktarmalarını yayımlamakta çok istekli davranmamaktadır. Alan için gerekli olan kitap aktarmalarını devletin imkânları ile yayımlayabilecek resmi kurumların imkânsızlıkları da burada önemli bir etken olarak anılmalıdır³⁹. Halk bilimi alanında görev yapanların çoğunun Rusça konusunda yetersiz olması, bu dilde kaleme alınan ve Türkiye’deki halk bilimi araştırmalarına malzeme sunmanın yanı sıra, kuramsal ve yöntemsel katkıda bulunabilecek çalışmaların Türkçeye kazandırılmasını engellemekte ya da geciktirmektedir.

Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan makale ve kitap türünden önemli çalışmaların Türkiye’deki halk bilimi araştırmalarına çok daha hızlı ve sistemli bir şekilde kazandırılabilmesi için kısa ve uzun vadede hangi adımlar atılmalıdır? Her şeyden önce, vaktiyle tercüme edilip de kütüphane arşivlerinde bekletilen eserlerin yasal prosedür yerine getirilerek en kısa zamanda yayımlanması gerekmektedir. Bunun dışında, halk bilimi alanında lisansüstü öğrenim yapanların İngilizcenin yanı sıra, Rus dilini de öğrenmeleri teşvik edilmeli, bir kısmının yüksek lisans ve doktora tezlerinin Türk lehçeleri ile Rus dilinde kaleme alınan bilimsel kaynakları kullanmayı da gerektirecek konulardan oluşması sağlanmalı, genç akademisyenlerin Yükseköğretim Kurulu’nca hayata geçirilecek ERASMUS benzeri öğrenci ve öğretim üyesi değişimi programları sayesinde Avrupa Birliği dışında kalan ülkelerde de, özellikle de Rusya ve Türk Cumhuriyetlerinde, öğrenimin yanı sıra, bilimsel araştırma yapmaları sağlanmalı, üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde çağdaş Türk lehçelerinin öğretimine daha fazla önem verilmeli, bünyesinde Rus Dili ve Edebiyatı bölümlerine yer veren eğitim kurumlarındaki Türk Dili ve Edebiyatı, Halk Bilimi ve Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde Rusça zorunlu ya da seçmeli ders olarak okutulmalı, Rus Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencilerinin anılan bölümlerde çift ana dal ve yan dal kapsamında lisans düzeyinde öğrenim görmeleri teşvik edilmeli, bu öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı, Halk Bilimi ve Çağdaş Türk Lehçeleri bölümlerinde yüksek lisans ve doktora yapmaları sağlanmalıdır.

Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan halk bilimi konulu makalelerin tercüme ve aktarımlarına da yer veren bilimsel dergilerimiz⁴⁰ olmakla birlikte, sadece bu tür tercüme ve aktarmalara yer veren ve yılda iki ya da dört kez yayımlanacak bir derginin yayımlanmasında yarar vardır. Ayrıca, Rusya ve Türk bölgelerinde hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinin izlenmesi, bu tezlerin konuları, içerikleri, yöntemleri ve sonuçları hakkında Türkiye'deki halk bilimcilerinin düzenli olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir.⁴¹ Bunun için de üniversitemizin Türk Dili ve Edebiyatı, Halk Bilimi ve Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinin Rusya ve Türk bölgelerindeki akademik merkezlerle olan ilişkilerini geliştirmeleri, bilgi ve belge aktarımı konusunda daha gayretli olmaları gerekmektedir. Rusya ile Türk bölgelerindeki akademik çevrelerle bağlantısı olan halkbilimcilerimizin, akademik çalışmaları arasında, anılan bölgelerde yapılan alanlarıyla ilgili çalışmaları ele alan tanıtma ve değerlendirme yazılarına da yer vermeleri, yaşanan yetersizliğin giderilmesine katkıda bulunacaktır. Türk üniversitelerindeki Rus Dili ve Edebiyatı Bölümleriyle Türk Dili ve Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Halk Bilimi bölümlerinde görev yapan akademisyenlerin bir araya gelerek çalışmaları, Rus dili ve Türk lehçelerinden yapılacak tercüme ve aktarmaların yayımlanmasını, bu çeviri ve aktarmalara yer verecek ortak bir süreli yayınların çıkarılmasını kolaylaştıracaktır.

İnternet kullanımının da yaygınlaşmasıyla iletişime geçmenin ve kaynaklara ulaşmanın çok daha kolay hale geldiği günümüzde, Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan kaynakları Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarına çok daha hızlı ve yeterli bir şekilde kazandırma konusunda, Rusça yetersizliğinin dışında, arkasına sığınabileceğimiz bir mazeretimiz kalmamıştır. Dile getirilen ve getirilmesi muhtemel öneriler ciddiye alındığı ve bu öneriler doğrultusunda kararlı adımlar atıldığı takdirde, genelde Türkiye Türkolojisinin, özelde ise Türk halk bilimi araştırmalarının önemli bir açığı hızlı bir şekilde kapatılacaktır.

NOTLAR ve KAYNAKLAR

¹ *Mireli Seyidov*'un "Ulduz" dergisinin 1981 tarihli 8. sayısında yayımlanan "Altın Muharibin Soy-Etnik Talihi Hakkında" (Kardeş Edebiyatlar, S. 2-3-4-5, Erzurum 1982-1983) adlı makalesi, *N. K. Antonov*'un 1961 yılında "Arheologičeskiy Sbornik" in 3. sayısında yayımlanan "Yakutlar (Sahalar) ın Olonkho Destanı Hakkında Bazı Notlar" (Kardeş Edebiyatlar, S. 4, Erzurum 1982) adlı makalesi, *Rahmankul Berdibayev*'in 1979 yılında "Sovetskaya Tyurkologiya"nın 3. sayısında yayımlanan "Türk ve Moğolların Epik An'ane Sisteminde Hikayecinin Rolü" (Kardeş Edebiyatlar, S. 6, Erzurum 1983) adlı makalesi, *F. Urmançeyev*'in "Orta Asya Türk Tarihi ve Folklorunda Boz/Ak Kurt" (Kardeş Edebiyatlar, S. 7, Erzurum 1983) ve 1980 yılında "Sovetskaya Tyurkologiya"nın 4. sayısında yayımlanan "Cik Mergen Hikayesinde Türk Destan

Örnekleri” (Kardeş Edebiyatlar, S. 9, Erzurum 1985) adlı makaleleri, S. *Kaskabasov*’un 1970 yılında “Sovetskaya Tyurkologiya”nın 3. sayısında yayımlanan “Kazak Türklerinde Peri-Masalı Kahramanları” (Kardeş Edebiyatlar, S. 10, Erzurum 1985) adlı makalesi, A. *Derbisalin*’in 1981 yılında “Sovetskaya Tyurkologiya”nın 3 sayısında yayımlanan “Kazak Türklerinde Akın Sanatı ve Tolgavın Özellikleri” (Kardeş Edebiyatlar, S. 14, 1986) adlı yazısı, S. S. *Surazakov*’un 1973 yılından yayımlanan “Maaday-Kara Altayskiy Geroişeskiy Epos” adlı kitabın girişine yazdığı “Hikayeci A. G. Kalkin’in Biyografisi” (Kardeş Edebiyatlar, S. 14, 1986) adlı yazısı, İ. V. *Puhov*’un 1973 tarihli “Maaday-Kara Altayskiy Geroişeskiy Epos” adlı kitabın girişine yazdığı “Maaday Kara Destanı” (Kardeş Edebiyatlar, S. 14-15, 1986-1987) adlı yazısı, R. A. *Palikna-V. N. Tadikin-İ. P. Edokov-V. İ. Edokov ve N. İ. Şatinova* tarafından 1980 yılında “Sovetskaya Tyurkologiya”nın 2. sayısında yayımlanan “Sazon Saymoviç Surazakov” (Kardeş Edebiyatlar, S. 15, 1987) adlı makalesi, Türkiye’de ilk defa Mehmet Tezcan gibi isimler sayesinde Türkçeye kazandırılarak “Kardeş Edebiyatlar” dergisinde yayımlanmıştır.

- ² “Kardeş Edebiyatlar” dergisinin geçmişte yerine getirdiği işlevi, bugün Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Fikret Türkmen’in yönetiminde yayımlanmakta olan “Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi”, bünyesinde yer verdiği genelde Türkoloji, özelde Türk halk bilimi konu tercüme (Rusça, Çince) ve aktarmalarla (Türk lehçeleri) çok daha akademik bir düzeyde yerine getirmektedir.
- ³ Orta Çağ Avrupa destanlarındaki Türk izlerini kapsamlı bir şekilde ortaya koyan eserin vaktiyle dilimize yapılan yayımlanmamış tercümesi, halen Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi’nde Ter/132 koduyla saklanmaktadır.
- ⁴ 1920’li yıllarda Türkmenistan’ın çeşitli bölgelerine araştırma gezileri düzenleyen V. Uspenskiy ile V. Belyayev’in bu kitabı, anılan araştırma gezileri sonrasında kaleme alınmıştır. Türkmen müziği ve bahşılılarıyla ilgili olan bu çalışmada özellikle Türkmen bahşılıları hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. İki bölümden oluşan kitabın Viktor Belyaev tarafından kaleme alınan “Turkmenskaya Muzika” başlıklı birinci bölümünde, Türkmen müziğinin genel karakteri tespit edilerek bahşılıların kullandıkları dutarla ilgili efsaneler aktarılmış, belli başlı Türkmen bahşılılarının isimleri, çıraklarıyla birlikte sıralanmıştır. Kitabın V. Uspenskiy tarafından kaleme alınan “Moya Muzikalno-Etnografiçeskaya Ekspeditsiya v Turkmenistan v 1925-26 Godu” başlıklı ikinci bölümünde Merv, Tahta-Bazar, Serahs, Tahta, Porsi gibi merkezlerden derlenen şiirlere notalarıyla birlikte yer verilmiştir. Bu şiirlerin çoğu, Türkmen destanlarından, özellikle de Köroğlu destanından alınmıştır. Türkmen destanlarını icra eden bahşılılarla onların kullandıkları müzik aletleri hakkında kapsamlı bilgiler veren kitap, sadece Türkmen müziği ve destan geleneği açısından değil, Türkiye sahası âşık tarzı şiir geleneği bakımından da önem taşımaktadır.
- ⁵ 1985 yılında Aşgabat’ta yayımlanan kitabın konusunu Türkmen bahşılık geleneği oluşturmaktadır. Çalışmada özellikle Türkmen bahşılık geleneğinin müzik boyutu üzerinde durulmakla birlikte, bahşılıların destan anlatma geleneği ve anlattıkları destanlar hakkında da değerlendirmeler yapılmıştır. Türkmen destanlarının bahşılılarla ilişkisi bağlamında ayrıntılı bilgiler veren kitap, Türkmen bahşılık geleneği için temel başvuru kaynaklarından.

- ⁶ Güney Sibirya Türklerinin dünya görüşleri üzerine yazılan en kapsamlı eser olma özelliği taşıyan bu üç ciltlik çalışma, Metin Ergun tarafından dilimize çevrilmekte olup, 2012 yılı içerisinde Türkiye’deki halk bilimcilerin kullanımına sunulacaktır (E. L. L’vovo- İ. V. Oktyabrskaya-A. M. Sagalayev-M. S. Usmanova, “Traditsionnoe Mirovozzrenie Tyurkov Yujnoy Sibiri: Prostranstvo i Vremya. Veşçnyıy Mir”, Novosibirsk 1988; E. L. L’vovo- İ. V. Oktyabrskaya-A. M. Sagalayev-M. S. Usmanova, “Traditsionnoe Mirovozzrenie Tyurkov Yujnoy Sibiri: Çelovek. Obşçesvo”, Novosibirsk 1989; A. M. Sagalayev-İ. V. Oktyabrskaya, “Traditsionnoe Mirovozzrenie Tyurkov Yujnoy Sibiri: Znak i Ritual”, Novosibirsk 1990)
- ⁷ Türkçeye kazandırılması gereken kitap, Türk halklarının mitolojik tasavvurlarının Fin-Ugor halkları (Ugor, Perm, Sami, Fin, Samoyed, Yukagir adı verilen kollara mensup Mari, Perm, Mansi, Lapon gibi halklar) üzerindeki etkilerini ortaya koyması ve Umay’la ilgili inanış ve uygulamalara kapsamlı bir şekilde yer vermesi bakımından önemlidir. Söz konusu eser, Naile Hazıcaze ile Pervin Ergun tarafından Türk Dil Kurumu’nun “Türklük Bilimi (Türkoloji) Alanında Yabancıların Eserlerinin Türkçeye Çevrilmesi Projesi” kapsamında dilimize çevrilmektedir. Bilebildiğimiz kadarıyla, halk bilimi alanına girip de proje kapsamında yayımlanması planlanan tek eser, bu kitaptır.
- ⁸ Kitap, Türk (Sibirya) Şamanizmi üzerine hazırlanmış önemli bir çalışmadır. Söze, Sibirya Türklerinin Şamanizmi üzerine yapılan araştırmalar hakkındaki değerlendirmelerle başlayan eser, “Şamanizmin Animistik Görüşleri” (Üst Dünya Tanrı ve Ruhları, Alt Dünya ve Sakinleri, Orta Dünya ile İlgili Animistik Görüşler, Şamanların Koruyucu ve Yardımcı Ruhları), “Şamanlık Yetisinin Alınması” (Şaman Adayının Hastalığı ve Seçilmişlik Düşüncesi, Şamanlığa Geçiş Törenleri, Şamanların Tören Malzemeleri), “Şamanlar ve Düzenledikleri Törenler” (Şaman Ayinleri, Sibirya Türklerinin Hayatında Şamanların Rolü) başlıklı bölümlerden oluşmaktadır. Dilimize Metin Ergun tarafından kazandırılan ve yayımlanmayı bekleyen eserin Sibirya Türk Şamanizmi araştırmaları içerisindeki yeri hakkında söyleyebileceklerimiz, L. P. Potapov’un eseri hakkında söylediklerimizin aynıdır. L. P. Potapov ile A. N. Alekseyev’in eserlerinden doğrudan yararlanabilen araştırmacılar, kendilerinin bugün fark ederek üzerinde yoğunlaşmayı düşündükleri pek çok hususun, bu iki isim tarafından çok daha önce fark edildiğini ve kapsamlı bir şekilde ele alındığını görecektir. Alekseyev’in çalışması, araştırmacılara, eski Türklerdeki Teñri inancının günümüz Sibirya Türklerindeki son durumunu, ayrıntılı bir şekilde görme imkânı verecektir.
- ⁹ Basilov’un kitabı da Türk Şamanizmi araştırmalarında önemli bir yere sahiptir. “Giriş”in yanı sıra “Mesleği: Şaman”, “Yardımcı Ruhlar”, “Seçim. Şamanın Yolları”, “At Olarak Tef”, “Kuyruklu Kaftan ve Şeytan Boynuzu Taç”, “Tek Aktörlü Tiyatro”, “Şaman ve Cinsiyet”, “Şamanizmin Düşüşü” başlıklı bölümlerden oluşan kitap, Potapov ile Alekseyev’in kitaplarıyla birlikte Türkçeye kazandırıldığı takdirde, Türkiye’deki inanç (din) ve halk bilimi araştırmalarına yöntem, değerlendirme ve yorum bakımlarından ciddi katkılarda bulunacaktır.
- ¹⁰ Türk inanç sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan “kült”ler, başta Abdülkadir İnan, Hikmet Tanyu ve Ahmet Yaşar Ocak olmak üzere, Türkiye’deki birkaç

araştırmacının ilgi alanına girebilmiştir. Türkiye Türkolojisinin, kült konulu çalışmalar söz konusu olduğunda, Metin Ergun, Pervin Ergun, Fuzuli Bayat, Yaşar Kalafat gibi isimlerin son dönemlerde yayımladıkları bazı önemli çalışmalara rağmen, çok da iyi bir durumda olmadığı görülmektedir. Kült çalışmalarının Türk inanç sistemini, mitolojiyi, Türk topluluklarının tarihini, yaşadıkları sosyal, kültürel ve inançsal değişim ve dönüşümü çok iyi bir şekilde bilmeyi, kapsamlı ve derinlikli alan araştırmalarını ve dinler tarihi üzerine uzmanlaşan akademisyenlerle işbirliğini gerektirdiği göz önünde tutulduğunda, Türkiye Türkolojisinin kült konulu çalışmalarda neden beklenen düzeye gelemediğini anlamak çok daha kolay olacaktır. Batıda ve doğuda yapılan kült konulu çalışmaların takip edilmemesi, bu çalışmaların Türkçeye kazandırılmaması da hem yöntem hem de malzeme sıkıntısına yol açmaktadır. Türkiye Türkolojisi, bu bağlamda kendisini hem yöntem ya da bakış açısı, hem de malzeme bakımından geliştirmek zorundadır. Türkiye dışında, özellikle de eski Sovyetler coğrafyasında yaşayan Türk topluluklarının inanç sitemleri içerisinde önemli bir yere sahip olan kültürleri, bugüne kadar Rus ve Türk araştırmacılar tarafından doğrudan ya da dolaylı bir şekilde araştırılmış, ortaya Türkiye Türkolojisinin hem yöntem ve bakış açısı, hem de malzeme bakımından yararlanabileceği önemli çalışmalar konulmuştur. Makale bazında L. P. Potapov'un "Kult Gor na Altaye" (Altay'da Dağ Kültü) (Sovetskaya Etnografiya, 2, 1946, s. 145-160) başlıklı makalesi, kitap bazında ise Basilov'un anılan kitabı dikkat çekmektedir. Potapov'un makalesi, Altay'daki dağ kültürünü kapsamlı bir şekilde ele alırken, Basilov'un kitabı da Orta Asya'daki Müslüman Türk topluluklarının, İslam dininden önce de var olan fakat İslam'la birlikte İslamileştirdikleri kültürleri üzerinde kapsamlı bir şekilde durmuştur. Pirlar ve evliyaları kapsamlı bir şekilde ele alması ve evliya ve pir inancının kökenlerini ortaya koyması bakımından son derece önemli olan kitapta girişi, "Müslüman Aziz Olarak Pagan Tanrılar" (Tarım Kültünün Pirları, Yağmur İyesi, Şamanların Piri, Müzisyenlerin ve Şarkıcıların Piri), "Atalar Kültü İnancının Bakiyesi Olarak Evliyalar", "Evliya Kültünde Şamanizm Kalıntıları", "Evliya Kültündeki En Eski Dini Biçimlerin Kalıntıları" başlıklı bölümler izlemiştir.

¹¹ Mitoloji araştırmalarında önemli bir yeri olan Rus bilim adamı Meletinskiy'in 408 sayfalık çalışmasının Türk diline kazandırılması, Türkiye'deki özeld mitoloji, genelde halk bilimi araştırmaları için bir gerekliliktir. Meletinskiy'in kitabı, 2000 yılında "The Poetics of Myth" adıyla İngiliz dilinde de 2000 yılında yayımlanmıştır. Rus folklor araştırmalarının önemli isimlerinden olan Meletinskiy'in bazı makalelerinin de Türk diline kazandırılmasında yarar vardır. Meletinskiy'in bazı önemli makaleleriyle bibliyografyasına, <http://www.ruthenia.ru/folklore/meletinsky3.htm> adresinden kolaylıkla ulaşılabilir.

¹² W. Radloff'un Türkiye'de kısaca "Proben" diye bilinen çok ciltli kitabının 8. cildi, Türkiye'de ancak 1998 yılında Saim Sakaoğlu ve Metin Ergun tarafından yayımlanabilmiştir: Dr. Wilhelm Radloff-Dr. Ignaz Kúnos, "Proben Der Volksliteratur der Türkischen Stämme VIII", (hzl. Saim Sakaoğlu-Metin Ergun), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

¹³ Türkoloji araştırmalarının önemli ismi W. Raldoff'un 1866 yılında Sankpeterburg'da yayımladığı "Obraztsı Narodnoy Literaturı Tyurkskih Plemen' Jivuşçih v Ujnoj Sibiri i

- Cungarskoy Stepi” (1. c.) adlı kitabı, Türkiye’de ancak 1999 yılında dilimize çevrilerek yayımlanabilmiştir: Dr. Wilhelm Radloff, “Türklerin Kökleri Dilleri ve Halk Edebiyatı”, (hzl. Mehmet Hengirmen- vd.), Ekav Yayınları, Ankara 1999. Anılan kitabın ikinci cildi yine Sankpeterburg’da 1868 yılında yayımlanmıştır. Bu cilt de Mehmet Hengirmen ve diğerleri tarafından Türkiye’de 1999 yılında yayımlanmıştır: Dr. Wilhelm Radloff, “Türklerin Kökleri Dilleri ve Halk Edebiyatı II”, (hzl. Mehmet Hengirmen- vd.), Ekav Yayınları, Ankara 1999. “Proben”in birinci ve ikinci ciltleri, Amerika’da 1967 yılında herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi yayımlanmıştır. Hengirmen ve diğerlerinin hazırladıkları ciltlerden ikincisi, Almanca neşre dayanmaktadır.
- ¹⁴ “Proben”in yedinci cildi ise 2010 yılında Tülay Çulha tarafından yayımlanabilmiştir: W. Radloff, “Proben Der Volkslitteratur der Türkischen Stämme Kuzey Türk Boylarının Halk Edebiyatından Örnekler VII”, (hzl. Tülay Çulha), Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul 2010.
- ¹⁵ W. Radloff’un 1885 yılında yayımladığı “Proben”in beşinci cildinde (“Obraztsı Narodnoy Literaturı Severnih Tyurkskih Plemen”, 5. c., Sankpeterburg 1885) yer alan “Manas Destanı” dilimizde tam metin halinde ancak 1995 yılında yayımlanabilmiştir: Wilhelm Radloff, “Manas Destanı Kırgız Türkçesi Metin-Türkiye Türkçesi Çeviri”, (hzl. Emine Gürsoy Naskali), Türksoy Yayınları, Ankara 1995; Naciye Yıldız, “Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995. Radloff tarafından “Proben”in 5. cildinde yayımlanan metin, 1934 yılında İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü’nde Şaziye Berin tarafından mezuniyet tezi olarak hazırlanmıştır. Bahaeddin Ögel, “Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar)” adlı kitabının Manas destanını incelediği bölümünde, Radloff’un “Proben”inin 5. cildinde yer alan metnin bazı bölümlerini aktarmış, bazı bölümlerini de özetlemiştir.
- ¹⁶ N. F. Katanov, “Bilimsel Eserlerinden Seçmeler”, (hzl. V. E. Maynogaşeva-V. N. Tugujekova), Türksoy Yayınları, Ankara 2000.
- ¹⁷ N. F. Katanov, “Türk Kabileleri Arasında”, (çev. Attila Bağcı), Kömen Yayınları, Konya 2004.
- ¹⁸ V. L. Seroşevskiy, “Saka Yakutlar”, (çev. Arif Acaloğlu), Selenge Yayınları, İstanbul 2007.
- ¹⁹ A. V. Anohin’in “Rusya Orta ve Doğu Asya Araştırma Komisyonunun Talimatıyla 1910–1912 Yılları Arasında Altay’a Düzenlenen Bilimsel Gezi Sırasında Altay Şamanizmi Hakkında Toplanan Bilgiler” (Materialı po Şamanstvu u Altaytsev, Sobranie vo Vremya Puteşestviy po Altayu v 1910-1912 gg. Po Poruçeniyu Russkogo Komiteta dlya İzuçeniya Sredney i Vostoçnoy Azii, Leningrad 1924, 152 s. (Sb. MAE AN SSSR, c. IV, fasikül 2) adlı hacimli makalesi, alanında önemli bir çalışmadır ve Rusya Bilimler Akademisi Antropoloji ve Etnografya Müzesi tarafından yayınlanan “Derleme”nin dördüncü cildinin ikinci kısmında yer almıştır. Bu çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Eserin birinci bölümünde Altaylılarda tanrı, ruhlar ve onlara adanan tören ve merasimler hakkında genel bilgiler; ikinci bölümünde dünyanın ve insanın yaratılışı hakkındaki mitlerin kısa açıklamaları; üçüncü bölümünde insan, insanın öldükten sonraki yaşamı ve Şamanlarla ilgili inançlar, dördüncü bölümünde ruhlara adanan kurban çeşitleri; beşinci bölümünde ise güney Altay Şamanlarında tef ve giysiler hakkındaki genel bilgiler yer almıştır. Sonraki bölümde Güney Altay

Şamanlarından Polştop ile Mampıy'ın Gök, Yer ve Yeraltı tanrı ve ruhlarına söyledikleri duaların tam metnine, son bölümde ise yazar, görüştüğü Şamanların kısa hayat hikâyeleriyle soyağaçlarına ilişkin bilgilere yer vermiştir. Son iki bölüm, Altay boylarının inançlarının sınıflandırılması ve inançların yerel özelliklerinin anlaşılması bakımından da büyük önem taşımaktadır. 6. bölüme kadar olan kısmı, Türkiye'de önce Abdülkadir İnan tarafından "Altay Şamanlığına Ait Maddeler" (Tanıtma: "Türkiyat Mecmuası": 1926-1928; İlk Beş Bölüm: "Ülkü Dergisi": 1940-1941) başlığı ile tercüme edilerek yayımlanan Anohin'in bu çalışmasının tamamı, ülkemizde, ancak 2006 yılında Zekeriya Karadavut ve Jannet Meyermanov tarafından "Altay Şamanlığına Ait Materyaller" (Kömen Yayınları, Konya) adıyla yayımlanabilmiştir. Başka bir ifadeyle, Anohin'in 1924 tarihli söz konusu çalışmasının ilk beş bölümü, İnan tarafından 1940-1941'de dilimize kazandırılmış, tamamı ise ancak eserin yayımlanmasından 82 yıl sonra tercüme edilerek yayımlanabilmiştir.

- ²⁰ G. V. Ksenofontov'un 1928-1929 yıllarında yayımladığı "Şaman Efsanesi ve Hikayeleri", "Hrestes (İsa), Şamanizm ve Hristiyanlık", "Ural-Altay Şamanizminde Delilik Kültü" ve "Klasik Doğu'nun Mitolojik Tasavvurları ve Çobanlık Yaşam Tarzı" başlıklı çalışmaları Türkiye'de ancak Attila Bağcı tarafından tercüme edilerek 2011 yılında "Yakut Şamanlığı" (Kömen Yayınları, Konya 2011) adıyla yayımlanabilmiştir.
- ²¹ Vladimir Propp, "Masalın Biçim Bilimi", (çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat), Bilim Felsefe Sanat Yayınları, İstanbul 1985. (Fransızcadan çeviri) (En son yayımı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011) (Vladimir Propp, "Masalın Yapısı ve İncelenmesi", (çev. Hüseyin Gümüş), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987) Rusya'da 1928 yılında yayımlanan eser (V. Propp, "Morfolojiya Skazki", Leningrad 1928), İngilizceye 1958'de tercüme edilmiştir.
- ²² Vladimir Propp, "Folklor Teori ve Tarih", Avesta Yayınları, İstanbul 1998. (Kitabın son baskısı: V. Y. Propp, "Folklor Literature İstoriya", Moskva 2002)
- ²³ Yuri M. Sokolov, "Foklor: Tarih ve Kuram", (çev. Yerke Özer), Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2009. (Rusya'da 1928 yılında "Russkiy Folklor" adıyla yayımlanan çalışma, Amerika'da 1950 ve 1971 yıllarında İngilizceye çevrilerek yayımlanmıştır.)
- ²⁴ A. İ. Çudoyakov, "Şor Destanı İncelemeleri", (çev. Caştegin Turgunbayer), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- ²⁵ Oysa bu kitap, Türkiye'deki destan konulu çalışmalar için, Karl Reichl'in dilimize 2002 yılında "Türk Boylarının Destanları" adıyla tercüme edilen ve 2011 yılında ikinci baskısı yapılan kitabı kadar gerekli idi. Eserin vaktiyle Kemal Ortaylı tarafından dilimize kazandırıldığını, Ortaylı'nın bugüne kadar yayımlanmayan çevirisinin Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde Ter 145-1 ve Ter 145-2 kayıt numaralarıyla saklandığını da ayrıca belirtmekte yarar vardır.
- ²⁶ V. M. Jirmunskiy, "Türk Kahramanlık Destanı I.-II. Bölüm", (çev. Mehmet İsmail-Hülya Arslan-Erol), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- ²⁷ Eser, Altay Şamanizmi üzerine hazırlanmış önemli çalışmalardandır. Dilimize Metin Ergun tarafından kazandırılan çalışma, 2012 yılında yayımlanmıştır (L. P. Potapov, "Altay Şamanizmi", (çev. Metin Ergun), Kömen Yayınları, Konya 2012). Çok yakın bir zamana kadar Türk Şamanizmi hakkında büyük oranda merhum Abdülkadir İnan'ın telif ve tercümelemleri ile Mircea Eliade gibi batılı araştırmacıların çalışmaları sayesinde

bilgi sahibi olan Türkiyeli araştırmacılar, artık günümüzde birinci elden kaynaklara da ulaşmak ve onlardan yararlanmak durumundadırlar. Alanında yetkin bir çalışma olan “Altayskiy Şamanizm”, içeriği, bakış açısı, yöntemi ve sonuçları bakımından özelde Altay Şamanizmi, genelde Türk inanç sistemi üzerinde kalem oynatan araştırmacıların görmezden gelemeyeceği, görmedikleri takdirde hep eksik kalacakları bir çalışmadır. Uzun ve son derece önemli bir giriş bölümünün yanı sıra, “Din Olarak Altay Şamanizmi”, “Kam ve Onun Tören Özellikleri”, “Altay Şamanizminin Panteonu” (Ülgen ve Erlik, Teñri, Yersu, Umay) başlıklı üç bölümden oluşan ve Altay Şamanizmi konulu çalışmalara ciddi eleştiriler getiren kitap, Türkiye’deki halk bilimi araştırmalarının yanı sıra dinler tarihi araştırmaları için de önemli bir kaynaktır. Potapov’un çalışmasının “Sonuç” kısmında yer alan şu ifadeler, çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve önemi hakkında açıklayıcı bilgiler içermektedir: *“Esas amacımız ise “Altay Şamanizmi bir din midir” sorusuydu. Ve eğer Altay Şamanizmi bir din ise din adamı Şaman olan bu dinin teolojik esaslarını, ideolojisini ve özünü ortaya çıkarmaktı. Benim bu konuda herhangi bir şüphem yoktur, çünkü derlediğim etnografik materyaller, yararlandığım diğer etnografik, tarihî ve folklorik materyaller bunun böyle olduğu kanısına varmamı sağlamıştır. Ancak, vardığım kanaati yazılı olarak yayınlamak gereği duymamıştım, çünkü Şamanizm’in din olduğu kanımca çok açıktı. M. Eliade’nin görüşlerinin geniş bir biçimde Batı literatüründe yaygın oluşu bile benim bu güvenimi azaltmamıştır. Ancak, Altay-Sayan halkları arasında ve Sovyet literatüründe Şamanizm’in din olmadığı, sadece bir dizi halk geleneği olduğu ile ilgili görüşlerin artması nedeniyle böyle bir çalışmayı yayınlamaya ihtiyaç duydum ve bol etnografik ve benzeri diğer materyallere dayanarak Altay-Sayan Türk dilli halklarının Şamanizmi ile ilgili bu sorunu araştırdım. Bu halkların tarih ve etnografyası üzerindeki araştırmalarıma 20’li yılların ortalarında başlamama rağmen bu çalışma, çok zordu ve uzun yıllarımı almıştır. Araştırmanın bu denli uzun sürmesinin nedeni Altay, Şor, Hakas, Tuva vb. halkların tarihi, kültür tarihi ve kökenleri üzerine çalışmalar yapmam ve sonuçlarını çeşitli makalelerde yayınlamamdır.”*

²⁸ Şamil Cemşidov, “Kitab-ı Dede Korkut”, (hzl. Üçler Bulduk), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

²⁹ Şakir İbrayev, “Destanın Yapısı (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekân)”, (çev. Ali Abbas Çınar), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1998.

³⁰ Kemal Abdullayev, “Gizli Dede Korkut”, (akt. Kerime Üstünova) Ekin Yayınları, Bursa 1995.

³¹ Kemal Abdullah, “Gizli Dede Korkut”, (akt. Ali Duymaz), Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997.

³² Kamil Veliyev, “Destan Poetikası”, (hzl. Halil Açıkgöz), İstanbul 1989. (Kitabın Türkiye Türkçesine aktarımı çok iyi değildir.)

³³ Celal Beydili, “Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük”, Yurt Kitap Yayın, Ankara 2005. (Kitabın Türkiye Türkçesine aktarımı, ciddi sorunlar içermektedir.)

³⁴ Muvaffak Duranlı’nın Rus dilinden yaptığı Türkoloji konulu tercüme ile Rus Türkolojisince hazırlanan bazı çalışmalarla ilgili değerlendirmelerinin bazıları şunlardır: Şerif Bayçura, “Sovyet Türkoloji Geleneğine Bir Bakış”, (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Üzbeke Bayçura Özel Sayısı), X,

İzmir 2001, s. 45- 50; Galina F. Blagova, "A. N Samoyloviç ve Turetskie Etyudı (Türk Etütleri) Adlı Eseri", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Üzbek Bayçura Özel Sayısı), X, İzmir 2001, 147- 164; Üzbek Bayçura, "A. M. Şçerbak, Sravnitel'naya Fonetika Tyurkskih Yazıkov, Leningrad, 1970, 204 s.", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Üzbek Bayçura Özel Sayısı), X, İzmir 2001, s. 125- 145; F. Urmançeev, "Altain Sain Sume (Barabin Tatarlarının kahramanlık Hikâyesi)", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi III, İzmir 1999, s. 303- 312; N. S. Smirnova, "Közi- Körpeş Destanının Altay ve Kazak Versiyonları (Karşılaştırmalı İnceleme Denemesi)", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, II, İzmir 1997, s. 267- 283; G. V. Dlujevskaya, "Kudırge Kayası, Eski Türklerdeki Umay Tasvirleri Sorununa Bir Bakış", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, I, İzmir 1996, s. 235- 240; L. P. Potapov, "Etnografik Verilerin Işığında Eski Türklerin Tanrısı Umay", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, I, İzmir 1996, s. 213- 233; İ. B. Moldobayev, "Manas Destanı Materyallerine Göre Kırgızların ve Türkmenlerin Etno-Kültürel İlişkilerinin Kaynakları", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten-1992, Ankara 1995, s. 91- 97; S. A. Tokarev, "Kültür Tarihinde Ateş Sembolü", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, VI/1, Yaz 2006, s. 257-262; Halık Guseynoviç Köroğlu, "Depegöz ve Polifem", (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten-1988, (Çeviri), Ankara 1994, s. 43- 52; Yu. M. Nasibov, "Dede Korkut Destanındaki Akçakale Coğrafya Terimi" (çev. Muvaffak Duranlı), Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, VIII/2, Kış 2008, s. 153-156; Muvaffak Duranlı, "Janna Mongeyevna Yuşa, Obryadovaya Poyeziya Tuvintsev-Struktura i Semantika", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XI, Yaz 2010, s. 217-219; Muvaffak Duranlı, "Vatslav Leopold Seroşevski'nin 'Yakutskie Rasskazi' Adlı Eseri", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 11 (1), Yaz 2011, s. 63-77, vd.

³⁵ H. Koroğlu "Oguzskiy Geroişeskiy Epos", Moskova 1976. Koroğlu'nun Rus dilinde yayımladığı bu çalışması, 1999 yılında Azeri Türkçesine çevrilmiştir: "Oğuz Kahramanlık Eposu", Bakı 1999. Kitap, Türkmenistan'da da 1999 yılında "Oğuz Gahrımançılık Eposu" adıyla yayımlanmıştır.

³⁶ Şâkir İbrayev, "Poetika Oguzskogo Geroişeskogo Eposa", Almatı 1997.

³⁷ Günümüzde, Türkoloji alanında kaleme alınan pek çok kitap ve makaleye elektronik ortamda ulaşmak mümkündür. Örneğin, A. V. Anohin, N. P. Drenkova, L. P. Potapov, E. D. Prokof'eva gibi önemli isimlerce kaleme alınan Sibiryâ Türklerinin geleneksel kültürleri konulu makalelerin PDF formatındaki kayıtlarına <http://web1.kunstkamera.ru/siberia/ELibrary.html> adresinden kolaylıkla ulaşılabilir.

³⁸ Yüksek lisans ve doktora öğrenimlerini Türkiye'deki üniversitelerde görüp de ülkelerine geri dönen Kazak, Kırgız, Özbek, vd. kökenli halk bilimcilerin önemli bir kısmının ülkelerine döndükten sonra Türkiye Türkolojisi ile olan bağlantılarını kesmeleri de, Türkiye'deki halk bilimcilerin Türk lehçelerinde son dönemlerde kaleme alınan halk bilimi konulu temel çalışmalardan haberdar olamamalarında etkili olmaktadır. Halbuki Türkiye'deki genelde Türkoloji, özelde halk bilimi konulu süreli yayınlar kendilerine açıktır. Ülkelerinde son yıllarda gerçekleştirilen halk bilimi

konulu çalışma ve yayımları ele alan yazılarını kendilerine açık olan bu dergilerde yayımlatmaları, Türkiye'deki halk bilimcilerin işini kolaylaştıracaktır. Kendilerinden halk bilimi alanında Türkiye, Orta Doğu ve Balkanları da içine alacak karşılaştırmalı çalışmalara da imza atmalarını beklediğimiz genç Kazak, Kırgız, Özbek halkbilimcilerin Türkiye Türkçesi bilgilerini, Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan halk bilimi konulu çalışmaların Türkiye Türkçesine kazandırılmasında da kullanmaları gerekmektedir.

³⁹ Burada, Türk Dil Kurumu bünyesinde yürütülmekte olan "Türklük Bilimi (Türkoloji) Alanında Yabancıların Eserlerinin Türkçeye Çevrilmesi Projesi"nden de söz etmek gerekmektedir. Nevzat Gözaydın'ın başkanlığında yürütülen projenin amacı, yabancı Türkologların Türkoloji alanında yazdıkları önemli görülen kitap ve makalelerini tercüme ederek Türkçeye kazandırmak ve Türkoloji alanında çalışan bilim adamları ve uzmanların kullanımına sunmaktır. Söz konusu proje kapsamında yapılan ve yapılmakta olan tercüme, Sagalayev'in "Uralo-Altayskaya Mifolojiya. Simvol i Arhetip" adlı kitabının dışında Türk dili alanına giren çalışmalardan oluşmaktadır. 2003 yılında başlayıp da 2008 yılında tamamlanması planlanan proje kapsamında bugüne kadar Nurettin Demir ve Burçak Okkalı gibi isimlerce yapılan bir iki kitap çeviri yayımlanabilmiştir.

⁴⁰ Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan "Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi" ile Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayımlanan "Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi" gibi halen yayımlanmakta olan kurumsal dergilerde, Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan geleneksel kültür konulu makalelerin tercüme ve aktarmalarına da yer verilmektedir. 2004 ve 2008 yıllarında yayın hayatına atılan ve Karadeniz çevresine yoğunlaşan "Karadeniz Araştırmaları" ile "Karadeniz/Black Sea/Çernoie More" gibi özel dergilerde de zaman zaman bu tür tercüme ve aktarmalara da yer verilmekle birlikte, anılan dergilerin Rus dili ve Türk lehçelerinde kaleme alınan Türklerin geleneksel kültürüyle ilgili yazıların Türkiye Türkçesine kazandırılmasında biraz daha gayretli olması gerekmektedir.

⁴¹ Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın Rusya'daki Türkoloji konulu lisansüstü tezler konulu bir proje yürüttüğü, fakat bu projenin maddi sorunlar nedeniyle henüz tamamlanamadığı bilgimiz dâhilindedir. Böylesine önemli bir projenin, maddi sorunlar çözülerek geniş kapsamlı bir katılımı tamamlanması, Türkiye Türkolojisi için önemli bir katkı olacaktır.